CENTER FOR THE STUDY OF DEMOCRACY

GESTIONAREA TRANSPARENTĂ ȘI SECURITATEA ENERGETICĂ ÎN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE EST

Policy Brief nr 58, septembrie 2015

Cadrul securității energetice în Europa Centrală și de Est

Securitatea energetică națională și regională a țărilor din Europa Centrală și de Est (ECE) a devenit un subiect de discuții în Uniunea Europeană (UE), atrăgând atenția specialiștilor, politicienilor și consumătorilor asupra proiectelor energetice actuale și viitoare, dar, de asemenea, și asupra caracteristicilor gestionării sectoarelor energetice în aceste țări. Așa cum regiunea este puternic dependentă de importurilede petrol, gaze naturale și tehnologii nucleare ruseşti, litigiul cimercial ruso-ucrainean din 2009, care a tulburat livrările de gaze naturale în Europa, neînțelegerea continuă între cele două țări, după anexarea Crimeei, contradicțiile între UE și Rusia cu privire la proiectul gazoductului 'South stream', precum și neîndeplinirea din partea Gazprom a reglementărilor europene în mai multe cazuri antitrust în ultimii ani, reprezintă baza, care formează cadrul și opțiunile politice în faţa securității energetice în ECE. În același timp, tradițiile democratice instabile în țările din regiune, rețelele existente de politică de protecționism politic și oligarhie economică, practicile opace de afaceri, alimentate de corupție și de legături cu crima organizată, sunt amplificate de impactul negativ economic și de influența geopolitică a Rusiei. Timp de mai mulți ani, ea a folosit propria poziție dominantă pe piața energiei și, relațiile pe termen lung cu anumite grupări politice și economice, pentru a influența deciziile politice înîntreaga regiune, în serviciul propriilor sale interese, dar de multe ori în

PRINCIPALELE CONCLUZII

- Tradiţiile democratice Instabile, practicile opace de afaceri, alimentate de corupție și de legături cu crima organizată, amplificate de impactul negativ economic și de influența geopolitică a Rusiei.
- Problema principală în managementul energeticii, este lipsa de consens politic pe termen lung a strategiei energetice naționale, susținută de instrumente financiare, care ar limita luarea deciziilor "pe bucată", de multe ori asociate cu suspiciuni, că sunt influențate de interese private politice și economice.
- România este în fruntea grupului cu privire la gestionarea energetică bunş, datorită independenței autorităţii naționale de reglementare în domeniul energiei,
- după adoptarea noii legislații în 2012, și, de asemenea, în urma continuării combaterii ridicate a corupției în țară.
- Managementul întreprinderilor energetice de stat din ECE depinde în mare măsură de politicile de intervenție, care încalcă independenţa investiţională şi controlul de reglementare. Acest lucru este vizibil în special în Bulgaria și Ucraina. Presiunea politică pentru scăderea prețurilor de energie electrică și gaze naturale în Bulgaria, România și Serbia crește suplimentar vulnerabilitatea sectoarelor lor energetice.
- Dependența puternică de o singură sursă și rute de aprovizionare cu gaze naturale, este cea mai gravă amenințare la adresa securității energetice în toate țările. În Bulgaria și Ucraina, acest risc este amplificat de dependență lor de importurile de petrol din aceeași sursă - Rusia. În timp ce România, Bulgaria și Ucraina au întreprins eforturi pentru diversificarea surselor de energie, Serbia, se pare că, acceptă status quo-ul prezent, deși plătește unele dintre cele mai mari prețuri pentru gaze în Europa.

SELDI.net
Southeast European Leadership for Development and Integrity

The publication is supported by a grant from the 2014 Alumni Engagement Innovation Fund, United States Department of State
The publication is funded by the European Union. The views expressed in this publication do not necessarily reflect the views of the European Commission

detrimentul consumatorilor din țările CEE. Prezenta revizuire a riscurilor pentru securitatea energetică în patru țări din CEE alese, două din punct de vedere energetic sărace - Bulgaria și Serbia, și două din punct de vedere energetic garantate - România și Ucraina, estimează atât situatia de la sine, cât și de transparența şi responsabilitatea publică în gestionarea politicii energetice în regiune.

I. Componentele securităţii energetice:

- **Disponibilitatea resurselor**

Bulgaria și Serbia sunt țări sărace din punct de vedere energetic, dependente în mare măsură de importul de resurse energetice - în principal petrol și gaze. Ambele se bazează, în principal, pe Rusia, ca pe singurul său furnizor, sau în cazul gazelor – și printr-o singură rută de tranzit. Ambele țări au rezerve semnificative și producție locală de cărbune lignit, care satisfac aproximativ 53 % din consumul intern brut de energie în Serbia, și 37 % în Bulgaria.

Din cauza ponderii ridicate a cărbunelui şi hidroenergiei în mixul energetic, și ambele ţări pot avea viitoare perspective bune în ceea ce privește independența energetică, dar numai dacă vor reuși să reducă intensitatea energetică a economiilor sale și de a îmbunătăți eficiența energetică în sectoarele locative, publice și de afaceri.

Printre punctele forte ale ambelor state este potențialul local pentru producerea hidroenergiei (în cazul Bulgariei și nucleare) și disponibilitatea resurselor de cărbuni, precum şi, de asemenea, potențialul de surse neconvenționale de energie. Bulgaria a fost printre primele țări din UE, care au început cercetări privind extracția de gaze de șist, dar în 2012 de a impus un moratoriu privind această activitate. Cu toate acestea, în țară sa intensificat căutarea de petrol si gaze in Marea Neagra. După adoptarea obiectivelor europene pentru surse regenerabile de energie (SRE) în 2007, în Bulgaria a început dezvoltarea rapidă, puternic subvenționată a centralelor fotovoltaice și eoliene, care, deși îmbunătățesc stabilitatea energetică a țării pe termen lung, sunt în baza scurgerii a fonduri din sistemul energetic, provocând nemulțumire în rândul utilizatorilor. În același timp, în Serbia, dezvoltarea surselor regenerabile de energie a fost redusă la minimum, în afară implementării unor politici limitate după 2009.

România și Ucraina dispun de o varietate de surse proprii de energie, inclusiv petrol, gaze natirale și cărbune. Cu toate acestea, ambele țări importă petrol și gaze, pentru a satisface nevoile consumului intern. Nu este la fel în ceea ce privește importul de cărbune, în special în cazul Ucrainei, deoarece ea are unele dintre cele mai mari rezerve de cărbune de înaltă calitate în Europa. România este una dintre cele mai independente din punct de vedere energetic țări din Europa Centrală și de Est și este un exportator net de energie electrică, și produse de prelucrare a petrolului - în principal benzină și motorină. Dependeţa energetică a Ucrainei este cea mai vizibilă în privința gazelor naturale, în legătură cu faptul că Kievul trebuie să cumpere jumătatea din consumul local de gaze din străinătate, iar în decurs de mulți ani a fost prins în capcana litigiilor de prețuri cu Rusia, care este singurul furnizor de gaze naturale. Ucraina importă între 40 și 50 de miliarde de metri cubi de gaze pe an, ceea ce o face cel mai mare client al Gazprom. În ultimul timp, situația se schimbă rapid. Deși gazele naturale reprezintă 33 % din consumul total de energie în țară, criza economică și creșterea substanțială a prețului gazelor naturale după anul 2009, duce la o scădere a consumului de gaze. În 2014, Ucraina a consumat cu aproape 50 % mai puțin gaz decât în 2004. După anexarea Crimeei și conflictul în Estul Ucrainei, țara pierde controlul asupra peste unei treimi de rezervele de cărbune, aflate în regiunea Donbas. Deși rebelii proruşi continuă să vândă cărbune Kievului, țara a început să simtă un deficit în valoare de aproximativ 2 milioane de tone, ceea ce a dus la o scădere a producției de energie din unele termocentrale, și, în consecință, la întreruperi în alimentarea cu energie electrică și import de energie electrică scumpă din Rusia. Până la jumătatea anului 2015, Ucraina s-a transformat din exportator în importator de cărbune. Deficitul balanței comerciale a fost parțial acoperit cu o tranzacţie de import de cărbune opacă din Africa de Sud, ceea ce a arătat că, în ciuda schimbării regimului, nu s-a ajuns la o îmbunătățire semnificativă în managementul energiei. În ceea ce priveşte petrolul, Ucraina este dependentă de

importul de țiței din Rusia, care formează aproximativ 40% din necesarul de țiței din țară. În afară importului din Rusia, cantităţi limitate de țiței se importă numai din Kazahstan și Azerbaidjan. În plus, aproximativ 60 % din consumul local de combustibil se satisface de importurile din Rusia, Belarus și Lituania. Dependența Ucrainei de combustibil, probabil, va crește pe termen scurt și mediu, deoarece rafinăriile de petrol învechite locale, au oprit producția, cu excepţia celor din Kremenchuk, și Lisichansk, care produc produse petroliere cu o calitate scăzută, folosind țiței greu din Rusia și Kazahstan.

- **Fiabilitatea aprovizionărilor**:

Serbia și Bulgaria se află printre statele cele mai afectate de criza aprovizionarii cu gaze în anul 2009, deoarece importul lor de gaze depinde în întregime de Rusia și numai pe ruta prin Ucraina. Serbia s-a autoizolat de restul țărilor din ECE în ceea ce privește aprovizionarea cu gaze naturale, pentru că este unica care direcționează cea mai mare parte din eforturile sale politice pentru a promova proiectele de transport de gaze naturale a Gazpromului și, mai ales, de gazoducte, cum ar fi de South Stream și Turk Stream. Faptul că Serbia nu este în căutarea de oportunități pentru diversificarea livrărilor de gaze prin construirea de interconectoare cu Bulgaria și Croația, crește suplimentar dependența ei. După ani de zile, concentrându-se asupra proiectelor scumpe și ambițioase de transport de gaze, cum ar fi Nabucco și South Stream, care au devenit victime unor soluţii economice și geopolitice, Bulgaria, în ultimul timp a intensificat activitatea sa în proiecte posibile de diversificare, prin construirea conductelor de interconectare cu țările vecine, în special cu România și Grecia, ca parte a coridorului sudic al gazelor. Cu toate acestea, Bulgaria rămâne dependentă de investițiile sale majore în South Stream, fără posibilitatea de a ieși din proiect, deoarece Rusia a decis să-l înghețe, dar fără să-l oprească în mod oficial. Și pentru cele două țări – Bulgaria și Serbia, existența și respectarea strictă a strategiei energetice naționale pe termen lung este esențială pentru a îmbunătăți securitatea de aprovizionare cu resurse energetice. Ambele părți trebuie să reducă foarte mult intensitatea energetică a economiilor lor și să sporească eficiența energetică în sectoarele de afaceri, publice și rezidențiale. În special, în Serbia, modernizarea și extinderea minelor de cărbune și CET-urilor sunt necesare pentru a asigura fiabilitatea lanțului de aprovizionare, indiferent de dezastre naturale. Serbia a înţeles acest lucru în mod dureros în anul 2014, când inundațiile masive au oprit lucrările la cea mai mare mină de cărbune din țară, ceea ce a dus la pene de curent masive. Chiar și pentru țări bogate în resurse, cum ar fi Ucraina și România, dependența excesivă de un proiect major (de exemplu, Nabucco pentru România), sau o singură sursă (de exemplu, gazele naturale rusești),a dus la o blocare geo-politică și economică, limitând capacitatea lor de a-şi îmbunătăți situația pe termen scurt sau mediu. În acest sens, România se află într-o poziție mult mai bună, deoarece proiectele de construcție de conducte interconectoare cu țările vecine, în principal, această cu Bulgaria și gazoductul deja construit cu Ungaria, au potențialul de a reduce dependența țării de gaze rusești până în 2020. Ambele țări trebuie să introducă, de asemenea, o modernizare semnificativă a minelor de cărbune și a CET-urilor pe cărbune, pentru a fi capabile de a utiliza potențialul de creștere a producției de energie din surse locale de cărbune.

- **Durabilitatea ecologica**:

Capacitatea de producere de energie electrică din hidrocentrale este semnificativă în Serbia și Bulgaria. În Serbia, aproape o treime din întreaga producţie de electricitate, vine de la hidrocentrale, în timp ce în Bulgaria ponderea respectivă este mult mai mică (în jur de 7 % în 2012) din cauza priorităţii acordate producției eoliene și energiei solare acumpe, ceea ce a dus la creșterea explozivă a ponderii energiei electrice din surse regenerabile, până la 19 % în 2013. Cele două părți se bazează pe producția de energie electrică de la centrale electrice tradiționale pe bază de cărbune, respectiv 43 % din energia în Serbia și în jur de 40 % în Bulgaria. În timp ce Bulgaria a reușit să-și modernizeze capacitățile de producție pe cărbune, din punct de vedere al emisiilor de CO_2, în Serbia investițiile în tehnologie pentru curăţare a emisiilor de dioxid de sulf și filtrare a particulelor de praf, au rămas destul de limitate, ceea ce contribuie în continuare la niveluri ridicate de emisii de CO_2 în țară. Utilizarea de cărbune și lemne de foc de familiile sărace din punct de vedere energetic, și în ambele țări contribuie, de asemenea, la deteriorarea

calității aerului în orașe, iar emisiile de CO_2 pe cap de locuitor rămân printre cele mai ridicate din Europa Centrală și de Est – în jur de 23 % și 37 % mai mare, respectiv, în Serbia și Bulgaria, de la nivelul mediu mondial [1] . Intensitatea energetică crescută a economiei ambelor țări (respectiv 652.9 și 610.6 kg echivalent petrol pe 1000 de euro PIB în 2013), în comparație cu media pentru CE 28 (141.1 kg echivalent petrol la 1000 euro PIB), de asemenea, contribuie la un nivel ridicat de emisii de dioxid de carbon, în ciuda tendinței pozitive de scădere, care se înregistrează în ultimii cincisprezece ani[2]. Cu toate acestea, utilizarea cărbunelui pentru producerea de energie nu este un factor determinant pentru nivelul general al emisiilor. România este al șaselea cel mai mare producător de cărbune din Europa, având cărbune lignit cu o înaltă capacitate poluantă și consumul în aproape toată țara contribuie pentru 27.4% din energia electrică produsă în anul 2013. Și, cu toate acestea, România rămâne una dintre țările cu cota cea mai scăzută de emisii de CO_2 pe cap de locuitor din ECE, și este cu 13% sub nivelul mediu din lume în 2012[3].

- **Disponibilitatea**:

În ultimii ani, sărăcia energetică în Bulgaria și Serbia rămâne constantă, ceea ce în mare măsură, se datorează unei combinații de doi factori. Pe de o parte, din cauza subvenţionării prețurilor energiei, în special a energiei electrice în Bulgaria și a căldurii în Serbia, o mare parte din populația se confruntă cu dificultăți pentru a acoperi facturile, atunci când prețurile încep să crească odată cu liberalizarea pieței. Pe de altă parte, infrastructura învechită a companiilor de utilităţi și eficiența energetică a gospodăriilor, rămân sub media ţărilor din Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică nivel, ridică valoarea facturilor pentru energie. În rezultat, sărăcia energetică în rândul populației - înțeleasă ca acces ieftin la energie electrică și dependența de utilizarea tradițională a biomasei pentru încălzire (în principal, lemne și cărbune și, cuptoare ineficiente pentru ardere), în ultimul timp crește, și în ambele ţări. În Bulgaria în 2010 mai mult de o treime din gospodării declară că nu-și pot permite încălzire adecvată în case, iar circa 60 % spun că folosesc lemne și cărbune ca sursă principală de încălzire[4]. Datele de recensământ național în 2011 confirmă faptul că, aproape 54 % din casele de la țară folosesc lemne și cărbune pentru încălzire, în timp ce în zonele rurale cota respectivă este de 95 %. În Serbia, aproximativ 40% din populație nu-și poate permite încălzire adecvată a caselor sale [5]. Spre deosebire de Bulgaria, unde mai mult de jumătate din populație folosește combustibil solid pentru încălzire și gătit, ponderea în Serbia este de aproximativ 18 %. O posibilă creștere a prețurilor la energia electrică și încălzire până la nivelurile de piață ar fi avut un impact disproporţional negativ asupra sărăciei energetice în rândul gospodăriilor, în special în marile orașe, în care acestea sunt principalele surse de energie. În același timp, combustibilul solid rămâne cea mai potrivită opțiune pentru înlocuire, deoarece prețurile acestuia, probabil, nu vor crește semnificativ în viitor; aceasta, însă, va conduce la creștere în continuare a emisiilor nocive pentru mediu de CO_2. Chiar și în România și Ucraina, care sunt bogate în resurse, subvenţionarea prețurilor la gaz și energie electrică a dus la o scădere semnificativă a stimulentelor pentru îmbunătățirea eficienței de utilizare a energiei în gospodării. În același timp, acest lucru a dus și la acumularea deficitului în întreprinderile energetice de stat . Mai ales sectorul energetic ucrainean şi, la o scară mai mică, cel român, este victima legăturii între sărăcia energetică și managementul sistematic defectuos, în care companiile energetice de stat joacă un rol de garant al asigurărilor sociale, pe seama stabilităţii financiare și investițiilor în modernizarea infrastructurii. Conflictul din Estul Ucrainei și sistarea livrărilor de gaze în 2014, a devenit un motiv guvernul să înceapă o revizuire aprofundată a sectorului energetic în 2015, introducând liberalizarea prețurilor și restructurarea structurală.

[1] European Energy Community, 2012, http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/iedindex3.cfm?tid=90&pid=45&aid=8&cid=regions,&syid=1980&eyid=2011&unit=MTCDPP

[2] Eurostat, 2014. Intensitatea energetică a economiei este măsurată ca consumul intern brut de energie împărțit la PIB (kg de echivalent petrol pe 1 000 de euro)

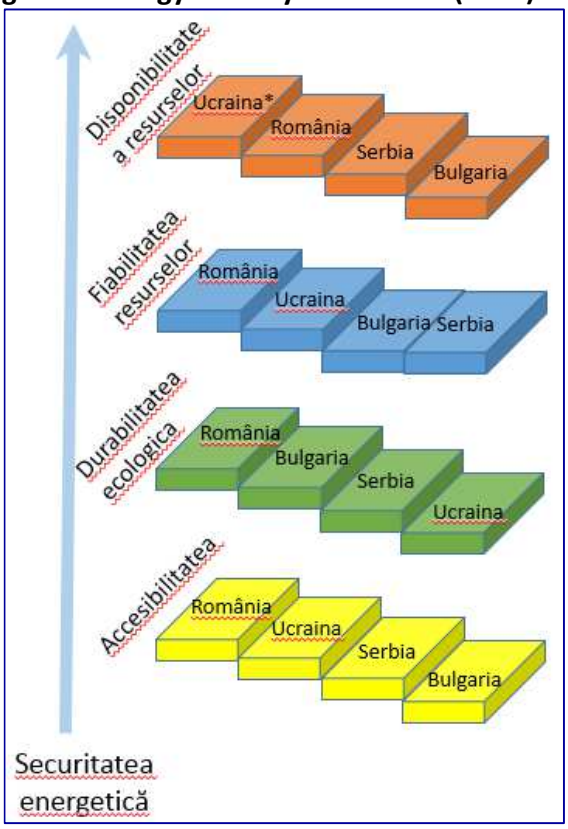
[3] European Energy Community, 2012.

[4] CSD. (2014). Energy Sector Governance and Energy (In)Security in Bulgaria. CSD Reports #30, Sofia, pp.114, p. 34, http://www.csd.bg/artShow.php?id=16984

[5] Stadtmüller, H. (2014). Understanding the link between energy efficiency and energy poverty in Serbia. Heinrich Böll Stiftung.

Ca urmare, ne putem aștepta la efecte negative de majorarea bruscă a prețurilor în 2016. În 2013 România a suferit, de asemenea, una din cele mai mari creşteri în termeni anuali, a preturilor de energie electrică și gaze naturale pentru gospodării, în ultimul deceniu. Deși pentru 12,8 euro/100 Kwh, prețul mediu la energia electrică pentru gospodării în România este unul dintre cele mai scăzute din UE în 2013, creșterea de 17 % este una dintre cele mai mari, după Germania (22 %) și Grecia (20%). Din punct de vedere al standardului puterii de cumpărare (PPP) prețurile la energia electrică în România, ca și în celelalte țări din CEE, sunt printre cele mai ridicate din UE, în comparație cu prețurile altor mărfuri și servicii. în 2013 prețul gazelor naturale pentru gospodării în România, de asemenea, a crescut cu 10 % în termeni anuali. Acesta este cel mai mare salt de preț printre statele membre al UE, precum şi, de asemenea, cel mai înalt vârf din țară în ultimul deceniu. În ciuda acestui fapt, prețul mediu a gazului românesc de 3,1 euro/100 Kwh este cel mai scăzut din UE, în cifre absolute, dar în jurul nivelului mediu în ATP. Ca urmare, aproximativ o treime din populația țării este puternic expusă riscului de incapacitatea de a acoperi cheltuielile de încălzire a casei.

Figure 1. Energy security framework (2015)

* În sensul acestor evaluări, Crimea şi Ucraina de Est sunt cosiderate ca fiind parte din Ucraina

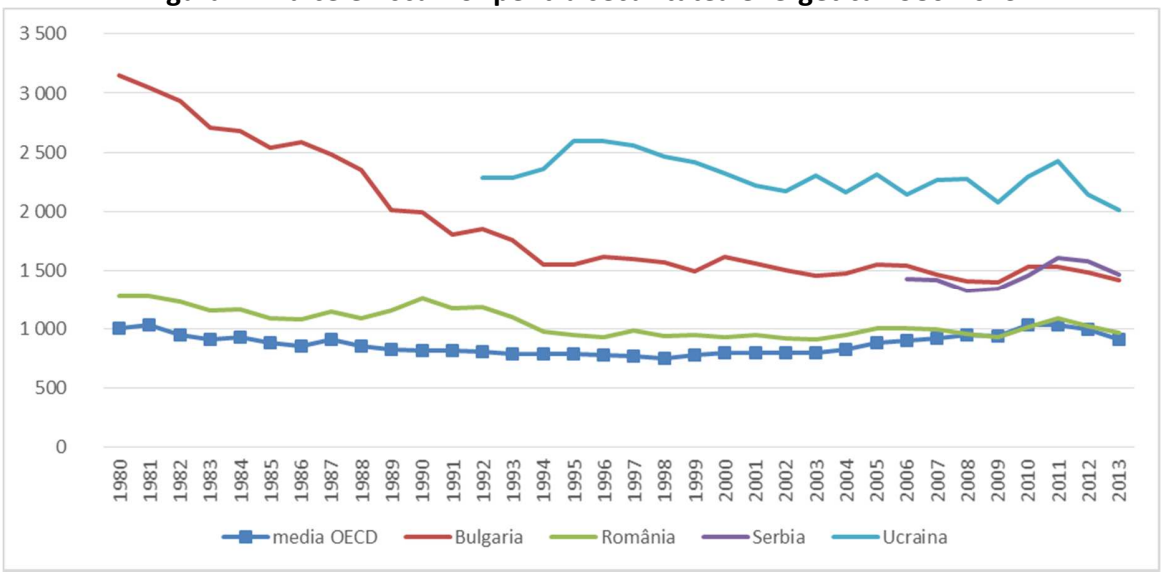
Indicele internațional de riscuri pentru securitatea energetică

Indicele internațional a riscurilor pentru securitatea energetică[6] plasează România pe locul 15 printre cei mai mari 75 consumatori de energie din lume, în ediția sa din 2015, care este cel mai bun rezultat pentru toate țările din ECE. Celelalte țări sunt plasate în urmă - respectiv locul 57 pentru Bulgaria și locul 61 pentru Serbia, în timp ce Ucraina este pe locul 72, urmată doar de Uzbekistan, Turkmenistan și Singapore. Comparativ cu performanța medie a țărilor din OCDE, de la 1990 România a arătat în mod constant îmbunătățirea poziției securității energetice de la momentului său cel mai rău în 1990

[6] Institute for 21st Century Energy, U.S. Chamber of Commerce, http://www.energyxxi.org/international-energy-security-risk-index

(un rezultat cu 53 % mai mare decât media pentru OCDE), la cel mai bun rezultat în 2009 (un rezultat cu 1 % mai mic decât media pentru OCDE); se așteaptă o ușoară înrăutățire a rezultatului țării în anii următori. Componentele indicelui au arătat că cele mai mari riscuri la adresa securității energetice a România cu privire la gradul de volatilitate a costurilor de energie (volatilitatea consumului de energie), intensitatea consumului de energie și intensitatea energetică a economiei și, în special - sectorul transporturilor. Aceste rezultate se datorează în principal la o combinație de factori, cum ar fi dependența de petrolul importat și gaze și intensivă din punct de vedere energetic nerestructurată, inclusiv sectorul energetic în sine. Deși rămasă în urmă României, Bulgaria după 1990, de asemenea, a îmbunătățit poziția sa în clasamentul MIRES, închizând treptat decalajul de nivelurile medii din OCDE. Totuși, cel mai bun rezultat pentru Bulgaria, care este 1398 de puncte în 2009, este mai rău decât media pentru OCDE (939 puncte) cu aproximativ 49 %. Tendința generală a indicelui de riscuri pentru securitatea energetică a Ucrainei arată, de asemenea o îmbunătățire a rezultatului țării, dar imbunatatirea este mult mai lentă decât în cazul Bulgariei, sau chiar Serbiei. MIRES urmărește statutul securităţii energetice din Ucraina doar din 1992. Cel mai mic reultat este 2009 de puncte în 2013, care este de aproape 120 % peste media pentru OCDE. Aceasta este un rezultat de aproape două ori mai bun în comparație cu rezultatele țării în 1992, când a fost 233 % peste media pentru OCDE. Componentele majore care determina performanța generală proastă a țării, în ciuda tendinței de îmbunătățire, sunt dependența excesivă de cărbune, gaze și petrol din import; care a condus la o pondere ridicată a costurilor de energie ca procent din PIB și intensitate energetică, care rămâne la unul dintre cele mai mari niveluri din lume. Serbia este ultimul nou venit la Indicele internațional cu date de la anul 2006 până în prezent, precum rezultatele sale au rămas practic neschimbate de atunci. Cu toate acestea, cel mai mic rezultat al țării (1323 puncte), în 2008, a fost de aproximativ 41 % mai mare decât media pentru OCDE. După o ușoară agravare în următorii ani, rezultatul țării sa îmbunătățit din nou, ajungând la 2013 niveluri similare cu cele din primii doi ani - 2006-2007. Principalele riscuri la adresa securității energetice a țării sunt legate de costurile mari pentru import de combustibili solizi, în raport cu PIB-ul, una dintre cea mai mari intensităţi energetice şi dei carbon, precum și riscul relativ ridicat la importurile de gaze naturale (gas import exposure).

Figura 2. Indicele riscurilor pentru securitatea energetică 1980-2013

Sursa: Indicele International de riscuri pentru securitatea energetică, 2015

Principalele riscuri la adresa securității energetice în Europa Centrală și de Est sunt asociate cu volatilitatea costurilor de energie, în principal din cauza dependenței țărilor de importurile de petrol și gaze, întărită de prețurile mai mari pe care le plătesc ca urmare a lipsei de diversificare a aprovizionării. Un alt factor important este nivelul extrem de înalt de intensitate energetică a economiilor lor, în principal ca urmare a îmbătrânirii facilităților de infrastructură și investițiile limitate pentru modernizarea, inclusiv în sectorul energetic în sine. La baza tuturor acestor provocări, cu toate acestea, este gestionarea proastă a sectorului energetic, ceea ce consolidează consecințele negative de risc, în special în perioade de criză.

Provocări la adresa securității energetice

I. Gestionarea sectorului energetic

O provocare importantă pentru gestionarea sectoarelor energetice din Bulgaria, România, Serbia și Ucraina este lipsa unui acord politic cu privire la strategie energetică națională pe termen lung, cu sprijinul instrumentelor financiare adecvate, program și reforme instituționale, care să reducă rolul deciziilor "la bucată", de multe ori asociate cu suspiciuni, că sunt influențate de interese politice și economice private. Chiar și atunci când nu există o strategie energetică, implementarea este de multe ori selectivă și inconsecventă, în funcție de prioritățile politice și dorințele partidelor aflate la guvernare. În același timp, luarea unelor dintre cele mai importante decizii în domeniul securității energetice regionale este puternic dependentă de acțiunile celorlaltor țări din ECE și UE. Acest lucru face nevoia de strategii naționale vizate și proactive chiar mai importantă. Proiectele pentru construirea interconectorilor de gaze dintre Bulgaria, România şi Serbia, inclusiv ca parte a coridorului sudic al gazelor și a proiectelor de conducte regionale, cum ar fi așa-numitul Inel de Est (Eastring), explorarea pentru gaze convenționale și de șist, dezvoltarea surselor de energie regenerabile, liberalizarea pieței cu amănuntul de energie electrică și gaze, precum și modernizarea centralelor termice pe cărbune principale în toate țările selectate, se numără printre cele mai fierbinți subiecte.

România a devenit un lider în buna guvernanță în sectorul energetic în comparație cu celelalte trei țări, consolidând în mod semnificativ independența autorității de reglementare energetice naționale (ANRE) prin adoptarea unei noi legislații în 2012, care coincide cu o îmbunătățire semnificativă a rezultatelor în lupta împotriva corupției în țară ca un întreg. Impactul asupra sectorului energetic este o guvernare mai transparentă, scăderea presiunii corupționale, şi reducerea "capturării statului" (stat capture) de interesele private. Cu toate acestea, guvernul român, similar cu cele din Bulgaria și Serbia, întârzie liberalizarea pieței de energie, în scopul de a preveni potențiale mișcări sociale datorită creșterii prețurilor la energie. În Bulgaria, independența autorității naționale de reglementare (DKEVR) este foarte compromisă în ultimul deceniu, precum deciziile sale sunt adesea dictate indirect, de politicienii, care se află la guvernare de la cel mai înalt nivel sau de interese private. Chiar și Comisia Europeană a identificat anumite deficiențe în activitatea de exploatare a regulatorului, ca resurse financiare și umane insuficiente, ceea ce a dus la o calitate slabă a procesului decizional[7]. În mod similar, în Ucraina, personalul de control și de gestionare din sectorul energetic, inclusiv organismele de reglementare, care au fost legate de guvernul fostului președinte Ianukovici, au fost acuzați de corupție, conflict de interese și abuz de putere. Suspiciunile sunt îndreptate spre persoane oficiale din actualul guvern. Potrivit unor estimări, țara a pierdut sute de milioane de dolari de la afaceri ilegale în sectorul gazelor naturale, în care oligarhii legaşi cu fostul președinte au cumpărat gaz la prețuri subvenționate de stat și apoi l-au revândut la un pret mai mare a industriei[8]. Afacerea opacă de import de

[7] Pentru analiză detaliată, a se vedea CSD. (2014). Energy Sector Governance and Energy (In)Security in Bulgaria. CSD Reports #30, Sofia, p. 76-77, http://www.csd.bg/artShow.php?id=16984

[8] Energy Corruption in Ukraine: Causes and Cures, 28.08.2015, http://euromaidanpress.com/2015/08/28/energy-corruption-in-ukraine-causes-and-cures/

cărbune din Africa de Sud, încheiată de actualul guvern al țării arată că, practicile de gestionare proastă nu au fost încă eradicate.

În Serbia, procurorii investighează presupusa schemă de corupție în legătură cu vânzarea de 51 % din actiunile Naftna Industrija Srbije (NIS) a Gazpromneft de guvernul președintelui Tadic. Potrivit informațiilor neconfirmate de reprezentanți ai societății civile și experți în domeniul energetic, Gazprom a supus guvernul sub presiune pentru a vinde NIS la un pret mai mic de piață în schimbul construirii conductei South Stream, care, din păcate pentru guvernul, a fost oprit la sfârșitul anului 2014''. Contractul privind vânzarea NIS include semnarea unui acord de alimentare cu gaz pentru 30 de ani cu Gazprom, care limitează puternic capacitatea guvernului de a-și diversifica aprovizionarea cu energie.

Un aspect important al managementului în sectorul energetic în regiunea ECE, este managementul marilor proiectel de infrastructură energetică, cum ar fi cele două reactoare planificate la centrala nucleară de Cernavoda (circa 6,5 miliarde de euro) și CHE Tarniţa (1 miliard de euro) în România, centrala nucleară Belene (în jurul valorii de 10 miliarde euro), CHE Țankov Kamak (0,5 miliarde) și proiectul South Stream (aproximativ 4,2 miliarde pentru conducta în țară) în Bulgaria, precum și proiectele pentru interconexiuni de gaze dintre România, Bulgaria și Serbia [9]. Aceste proiecte sunt adesea suspectate de corupție la nivel înalt, conflict de interese și de luare a deciziilor economice influențate de interese private, locale sau străine.

În unele dintre aceste cazuri, jurnaliștii independenţi de investigație, experți în corupție sau chiar reprezentanți ai CE, oferă dovezi în sprijinirea acestor acuzații, dar chiar și atunci lipsesc acuzații oficiale. Suspiciuni similare de multe ori însoțesc și implementarea politicii de reglementare cu privire la expansiuneea proiectelor de energie regenerabilă de multe milioane cu finanțare europeană, în special - pentru dezvoltarea centralelor micro hidroelectrice si parcurilor eoliene mari (în Bulgaria și România) și parcurilor solare (în Bulgaria și Serbia). Deși companiile folosesc fonduri europene pentru implementarea proiectelor, rezultatele incalca adesea reglementărilor UE - de exemplu, reglementările pentru Natura 2000 în materie de mediu [10]. În cazuri foarte rare, suspiciunile de management criminal a proiectelor de energie regenerabilă sunt confirmate de organisme oficiale și aduse la proceduri judiciare - de ex. în cazul în care Direcţia Națională Anticorupție investighează o posibila corupție, conflict de interese și fraude fiscale în România[11], precum și cazul în Curtea Europeană de Justiție împotriva eșecului Bulgariei de a asigura o evaluarea adecvată a impactului asupra mediului de la construirea numeroaselor parcuri eoliene în partea de nord-est al țării[12].

II. Securitatea aprovizionării cu gaze naturale și petrol

Puternică dependența țărilor din ECE de o singură sursă și rută de tranzit pentru livrările de gaze naturale este unul dintre cei mai mari riscuri la adresa securității energetice. Aproximativ 90 % din gazele naturale în Bulgaria și jumătatea din importurile de gaze în Ucraina vin din Rusia prin conducte de tranzit care trec prin Ucraina. Pentru Bulgaria și Ucraina, securitatea aprovizionării cu gaze este legată şi cu dependența puternică de importurile de petrol provenit din aceeași țară - Rusia. În timp ce Serbia și România, de asemenea, contează pe livrările rusești de gaze și petrol, acestea sunt în prezent printre țările ECE, care sunt mai puțin dependente, datorita procentului ridicat de resurse de cărbune și producția de hidroenergie în Serbia, și,

Energy Reform for Ukraine: If Not Now, When?, 11.05.2015, http://www.naturalgaseurope.com/ukrainina-energy-reform-23565

[9] Vezi capitolul dedicat în: CSD (2014). Energy Sector Governance and Energy (In)Security in Bulgaria. CSD Reports #30, Sofia, pp.114, http://www.csd.bg/artShow.php?id=16984

[10] Rivers run dry as claims of illegality surround Romania's hydropower boom, the Guardian, 4.02.2014, http://www.theguardian.com/environment/2014/feb/04/romania-hydropower-illegality-claims-green-tariffs

[11] Ibid. Vezi si: Romania's anti-corruption prosecutors order seizure of PM's assets, Independent Balkan News Agency, 13.07.2015, http://www.balkaneu.com/romanias-anti-corruption-prosecutors-order-seizure-pms-assets/

[12] Commission takes Bulgaria to Court for failing to protect endangered species, 17.10.2013, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-966_en.htm

din cauza mixului mai bun de surse proprii de petrol, gaze naturale și cărbune în România. În cazul Serbiei, doar un sfert din consumul final de energie din țară se satisface din import, în timp ce resursele interne din România au transferat ţara în cel mai mare producător de petrol și gaze din regiunea ECE și una dintre cele mai independente, din punct de vedere energetic, ţări în Europa [13] . În ceea ce privește viitorul securității aprovizionării cu energie, Serbia este singura țară dintre cele patru selectate, care de facto sprijină dependența sa proprie de aprovizionarea cu gaze din Rusia, chiar și în detrimentul unora dintre cele mai ridicate prețuri en-gros de gaze naturale din Europa . Pe parcursul ultimului deceniu, țara sprijină cu fermitate proiectele majore rusești pentru construirea noilor conducte, în loc de a acorda prioritate diversificării aprovizionării cu gaze prin construirea de interconexiuni cu Croația și Bulgaria. Ca urmare, prețurile ridicate pentru gazele naturale au dus la renunţul populației de gazeificare și în ultima vreme - de utilizarea încălzirii centrale în orașele mari. Similar cu cazul bulgar, asigurarea alimentării cu gaz la prețuri accesibile este una dintre alternativele viitoare cele mai durabile pentru Serbia, mai ales în cazul în care gazele naturale schimbă cărbunele și utilizarea lemnului ca sursă de încălzire primară în zonele rurale și energiei electrice în marile orașe. Spre deosebire de Bulgaria, unde după întreruperea aprovizionării cu gaze în 2009, dependența de o singură sursă şi rută de aprovizionare a fost identificată de către guvernele succesive ca fiind unul dintre cele mai mari riscuri la adresa securității energetice a țării, în Serbia diversificarea surselor de aprovizionare cu gaz este încă o problemă minoră în agenda politică. Deși alegerea strategică este corectă, Bulgaria remarcă progrese modeste în direcția diversificării reale. Pe termen scurt, Serbia a îmbunătăți securitatea sa energetică prin construirea de noi de stocuri de gaze subterane în Banatski Dvor în 2011, cu toate că Gazprom a fost din nou singurul furnizor și acționarul majoritar. În timp ce țara nu construiește o conexiune de alimentare cu gaz potențial azer prin Bulgaria și Grecia și livrări de gaze naturale lichefiate (GNL) de la terminalul de regazificare în Croația, Serbia va rămâne probabil dependentă de livrările de gaz din Rusia pentru următorii 5 la 10 ani. Renunţând oportunitatea de îmbunătăţire a dependenței sale pe termen scurt și mediu, de importurile de gaze naturale, de fapt Serbia a refuzat posibilitatea de a-şi îmbunătăți securitatea energetică, prin promovarea și accelerarea gazificării locuințelor și sectorului public. Gazeificarea locuințelor va ajuta abordării problemei duble de sărăcie energetică ridicată și poluarea aerului puternică în orașe, cauzate de arderea combustibililor solizi. În plus, în Serbia și Bulgaria, structura monopolistă a pieței naționale pentru furnizarea și distribuția gazelor, creează oportunități largi de lipsă de transparență și comportament rentier (rent-seeking) pentru întreprinderile energetice de stat. Cea mai mare parte a informațiilor în ceea ce privește tranzitul de gaze prin teritoriul țării (tarife, impozite, taxe și venituri) nu este încă disponibilă publicului în ambele țări. Decizii concrete ale guvernului din ultimii cinci ani, de exemplu. decizia guvernului bulgar de a oferi taxele pentru tranzitul de gaze companiei Bulgartransgaz SA, care este practica şi în Serbia, adaugă un element de opacitate, deoarece veniturile din taxe nu sunt raportate public, ca în cazul în care acestea au fost venituri directe în buget. Acest lucru împiedică suplimentar autoritățile publice și contribuabili de posibilitatea de a supraveghea ce parte a plăților se duce la companie ca preț de tranzit pentru gazul și ce parte se duce la stat, sub formă de "royalty".În Ucraina, dependența continuă de importurile de gaz rusesc vor fi resimțite cel mai puternic în timpul iernii, atunci când capacitățile de fluxurile de gaze inverse din Slovacia, Ungaria și Polonia nu vor fi în măsură să satisfacă consumul intern. În timp ce producția locală a acoperit doar o treime din necesarul de gaze naturale din Ucraina în trecut, reducerea consumului de gaz, inclusiv. pentru producţie de electricitate, după anexarea Crimeei și conflictul din estul Ucrainei, a crescut ponderea producției interne până la 50%. Creșterea economică lentă, investițiile planificate majore în îmbunătățirea eficienței energetice și modernizarea rețelei de transport de gaze ar putea pune presiuni suplimentare pentru scăderea importurilor de gaze. Independența deplină de gaze necesit creșterea

[13] Pentru o analiză detaliată a disponibilitatea resurselor de energie și a dependenței de import, a se vedea fișele publicate recent de Bulgaria, România, Serbia și Ucraina, disponibil online la http://www.csd.bg/artShowbg.php?id=17508

investițiilor în producția internă de gaze naturale, prin dezvoltarea rezervelor convenționale și prin deblocarea potențialului vast al Ucrainei de gaz de șist și metan din straturile de cărbune (coalbed methane). Pentru a accelera extracția și producția, guvernul trebuie să ușureze povara fiscală pentru companiile independente de foraj şi să ofere regimuri bazate pe principii de piață pentru determinarea taxelor "royalty", care nu vor creea obstacole în calea investitorilor potențiali. În ciuda reducerii unor impozite legate de producție, regimul fiscal este încă aleator și este determinat în primul rând de obiective guvernamentale pentru creșterea veniturilor bugetare în detrimentul producătorilor de gaze.

După cum sa menționat mai sus, dependența de importurile de gaze în Bulgaria este asociată cu dependența totală de importurile de petrol brut pentru satisfacerea cererilor interne. Aproximativ 80% din livrările vin din Rusia, precum cantități limitate sunt importate şi din Kazahstan. Influența companiilor petroliere din Rusia se transferă și pe piața combustibililor en-gros, deoarece tot petrolul importat este prelucrat în rafinăria Lukoil Neftochim, care este cea mai mare din Balcani. În ciuda liberalizării oficiale a sectorului, există încă o mare concentrare de putere de piață, care influențează atât eterminarea prețurilor, cât și concurența pe piața de combustibili. O serie de guverne oferă protecție politică companiei Lukoil, ca rezultat de care, eforturile ocazionale (și selective) ale unor organe de stat (de exemplu, Comisia pentru Protecția Concurenței și Agenția Națională de Administrare Fiscală) de a impune controale mai stricte și de a îmbunătăți responsabilitatea companiei Lukoil au eşuat[14].

III. Consumul nesustenabil de energie și sărăcia energetică

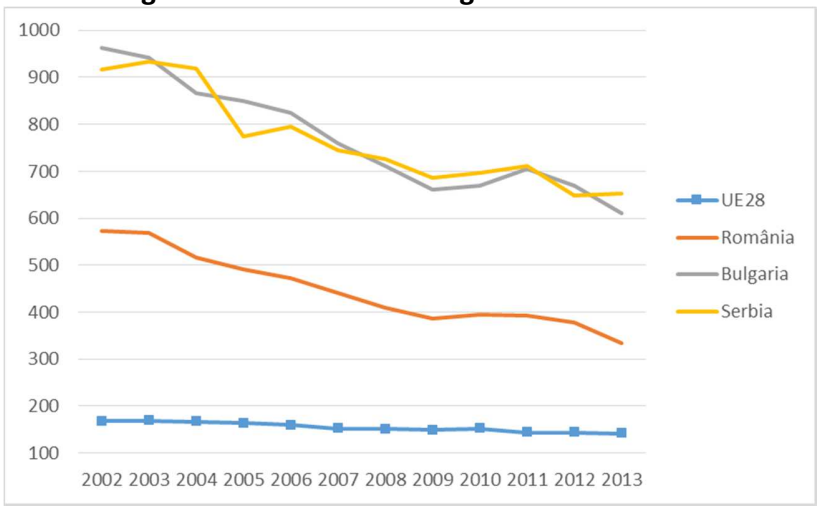
Pentru ţările din ECE, intensitatea energetică ridicată a economiilor lor eficiența energetică scăzută a locuințelor și a sectorului public sunt principalele provocări pentru securitatea energetică, în special atunci când sunt completate de un procent ridicat de sărăcie energetică în rândul populației. Liberalizarea așteptată a pieţei de gaz și energie electrică, în combinație cu așteptările negative cu privire la dezvoltarea economică actuală, poate crește în mod semnificativ sărăcia energetică în aceste țări. Printre cele patru țări incluse în analiză, România are cele mai mari oportunități de îmbunătățire a securității energetice pe termen mediu, în special în cazul în care situația politică generală va continua să se îmbunătățească, ca urmare a campaniei anti-corupție și a împunerii principiilor legale în țară. Intensitatea energetică a România scăde constant din anul 2000 și acum este aproape de nivelurile din țările din Europa Centrală (cum ar fi Polonia și Ungaria), și semnificativ mai mică decât în alte țări balcanice, precum Serbia, Bulgaria, Macedonia și Muntenegru. Cu toate acestea, în anul 2013 nivelul său în România este de două ori mai mare decât media pentru UE (334.7 comparativ cu 141.6 kg. echivalent petrol la. 1000 de euro[15]). Nivelul ridicat al intensității energetice este rezultatul de modernizarea inadecvată a tehnologiei socialiste învechite și a infrastructurii, precum și structura economiei și lipsa de stimulente pentru îmbunătățire, datorită prețurilor la energie subvenționate de a lungul anilor. Acești factori afectează negativ intensitatea energetică în Serbia și

[14] Vezi mai mult în: CSD. (2014). Energy Sector Governance and Energy (In)Security in Bulgaria. CSD Reports #30, Sofia, p. 65-68, http://www.csd.bg/artShow.php?id=16984

[15] Eurostat, 2014

Bulgaria,care în ciuda trendului descendent sunt în continuare printre țările cu cele mai ridicate niveluri din ECE și UE, şi valorile lor sunt de aproape patru ori mai mari decât media pentru UE28 în 2013.

Figura 3. Intensitatea energetică a economiei

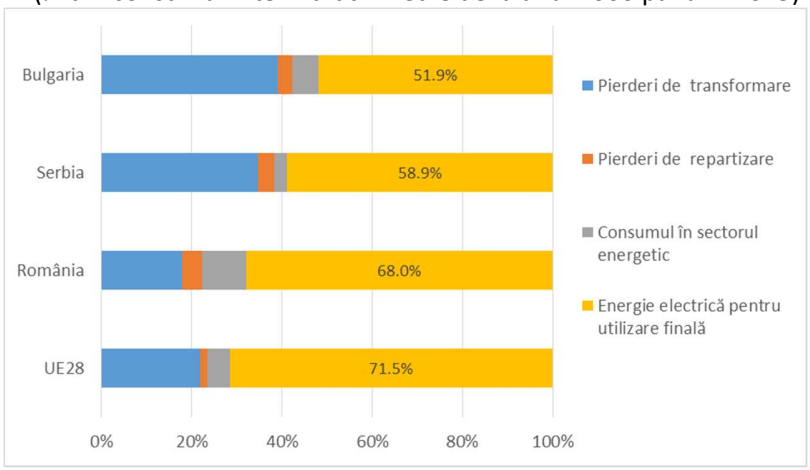

Sursa: Eurostat, 2014

O problemă serioasă pentru toate țările din Europa Centrală și de Est sunt pierdere de energie durabile în procesul de transformare, transport și distribuție a energiei electrice, cauzate tehnologiilor învechite și rețea și lipsa investițiilor pentru modernizarea acestora. Intensitatea energetică ridicată este rezultatul consumului nesustenabil, stimulat de prețurile reduse subvenționate în mod artificial la energie pentru utilizatorii finali. În Bulgaria, aproape jumătate (48 % ca pondere medie pentru perioada 2000 - 2013) din energia disponibilă pentru consumul intern brut se pierde, în timp ce în Serbia acest procent este puțin mai mic (41 %) și în România - 32% dar ,chiar și acesta din urmă este mai mare decât media pentru UE28 de 29 %[16]. După cum se vede în Bulgaria, reţeaua învechită și insuficient modernizată pune provocări serioase la aderarea producţiei crescute de energie electrică din sursele regenerabile de energie, în special atunci când aceste surse sunt concentrate în anumite regiuni geografice.

Figura 4. Pierderile de energie

(% din consumul intern brut - medie de la anul 2000 până în 2013)

Sursa: Eurostat, 2014

[16] Calcule proprii pe baza datelor Eurostat.

Situația din sectorul fondului locativ, cum ar fi lipsa de întreținere corespunzătoare a clădirilor, izolarea limitată a pereților și ferestrelor, și sistemele de încălzire învechite, sunt motive de ineficiență continuă. Deoarece peste două treimi din toate clădirile rezidențiale în Bulgaria, Serbia și România au fost construite înainte de 1990[17], atunci când nu au fost respectate standardele de eficiență energetică, fondul locativ în combinație cu utilizarea aparatelor de uz casnic cu consum mare de energie sunt motivele pentru eficiența energetică scăzută în sectorul rezidențial. Potrivit estimărilor oficiale, consumul de energie în aceste clădiri este de 2-3 ori mai mare decât în clădirile noi, în care s-au aplicat standardele UE pentru eficiența energetică[18]. În plus, potențialul acestor trei țări pentru producție descentralizată de energie este încă în mare parte neexploatat, şi doar într-o mică parte din clădirile sunt instalate, de exemplu. panouri solare pe acoperiș. Principalele obstacole în calea îmbunătățirii eficienței energetice în sectorul rezidențial rămân: lipsa de informații detaliate privind consumul de energie; aplicarea limitată de măsuri pentru economisirea energiei, care împiedică atât stabilirea obiectivelor cât și monitorizarea implementării acestora; și veniturile medii mici și nivelul ridicat de sărăcie energetică în rândul gospodăriilor.

În ceea ce privește sărăcia energetică, România este într-o poziție mai bună decât Bulgaria și Serbia, deși aproximativ o treime din populație a fost la risc de sărăcie energetică în 2012, ceea ce plasează România pe locul 21 din 28 țări europene. Acest rating se bazează pe media a trei indicatori - incapacitatea oamenilor de a asigura încălzirea adecvată a caselor sale, de a plăti facturile pentru utilități și de a trăi în locuințe fără defecte (scurgeri, pereti umede, etc.)[19]. Aceeaşi rating a pus Bulgaria pe ultimul loc, cu aproape jumătate din populația în risc de sărăcie energetică. Serbia nu este inclusă în acest studiu, dar alte surse estimează sărăcia energetică în țara la aproximativ 40 %[20].

Odată cu creşterea nivelului de trai în ultimii zece ani, creşte şi consumului total de energie în clădirile rezidențiale. În Bulgaria și Serbia o mare parte din această creştere provine din utilizarea pe scară largă a energiei electrice pentru încălzire în gospodării. Potrivit datelor oficiale, aproape o treime din gospodăriile din aceste țări folosesc în principal energia electrică pentru încălzire, și o treime include ocazional radiatoare sau aparate de aer condiționat, ca un supliment la sursa lor primară de încălzire. Trecerea de la încălzire centrala termica la electricitate este dictată de prețul scăzut în mod artificial a energiei electrice în ambele țări și de creşterea prețurilor de import a gazelor naturale în Serbia. Și totuși, puțin peste jumătatea din populația bulgară (54 % în 2011) și mult mai puțin în Serbia (aproximativ 18 %) folosesc lemne și cărbune ca principala sursă de încălzire, care sunt mai ieftine decât încălzire centrală şi electricitate, în special în zonele rurale și orașele mici.

Ucraina are un profil foarte diferit de consum de energie în comparație cu celelalte trei țări, care se datorează în principal gazificării în masă a țării, care datează din timpurile Uniunii Sovietice. Între 2005 și 2011, consumul de energie pe unitate de PIB a scăzut cu mai mult de 20 %, în special în consumul de gaze naturale în sectorul public, care include însă şi zone rezidentiale. Cu toate acestea, gospodăriile reprezintă încă aproape 40 % din cererea totală de gaze, 75 % dintre ele au acces direct la gaze naturale. Cu un număr limitat de clădiri care au instalat contoare de gaz individuale sau au fost supuse la renovare pentru eficiență energetică, este puțin probabil sectorul public şi rezidenţial să scadă cererea de gaze pe termen scurt, în ciuda politicii țintă pentru o reducere de 30 % a consumului până în 2030[21].Din moment ce o mare parte a infrastructurii de locuințe este foarte veche, ea are un potențial uriaș de economisire a

[17] 88% din clădiri rezidențiale din Bulgaria au fost construite înainte de 1990; 74% - în Serbia înainte de 1985, aproximativ 80% - în România înainte de 1990.

[18] The First Energy Efficiency Plan of the Republic of Serbia for the Period from 2010 to 2012. July, 2010

[19] BPIE (2014). Alleviating fuel poverty in the EU. p. 25 http://bpie.eu/uploads/lib/document/attachment/60/BPIE_Fuel_Poverty_May2014.pdf

[20] Stadtmüller, H. (2014). Understanding the link between energy efficiency and energy poverty in Serbia. Heinrich Böll Stiftung.

[21] IEA (2012). Ukraine 2012. Energy Policies beyond IEA countries.

energiei în clădiri. Cercetările indică faptul că cererea de încălzire poate scădea cu 30 % - 40 %, în cazul în care se vor implementa măsuri de eficiență energetică[22]. Printre aceste politici ar trebui să fie şi abandonarea subvențiilor de energie costisitoare pentru gospodării. Înainte de ultima liberalizare parțială, tarifele de încălzire și de gaze s-au bazat pe dimensiunea apartamentelor și nu pe consumul real. Aceasta a redus stimulentele pentru gospodării de a economisi energie sau de a investi în izolare a pereţilor sau ferestrelor. Cel mai semnificativ declin a consumului de gaze naturale este vizibil în segmentul industrial, precum și producția și transportul de energie. Conflictului civil și criza economică din 2013-2014, au un impact puternic asupra principalii utilizatori industriali de gaze - și anume industria chimică. Deteriorarea relațiilor economice cu Rusia și acțiunile guvernului împotriva holdingurilor chimice mari, controlate de oligarhi apropiați fostului președinte Ianukovici, a condus la o scădere semnificativă a producției de îngrășăminte. Reorientarea continuă spre noile piețe ale UE și eliminarea subvențiilor de stat înseamnă că cererea de gaze din partea industriei probabil va fi limitată pe termen mediu. Un potențial substanțial de economisire a energiei, de asemenea, există în sectoare cum ar fi extragerea fierului şi producția de oţel și agricultura, dar acest potențial rămâne inactiv deoarece companiile s-au obișnuit să beneficieze de energie mai ieftina sau au fost implicate în scheme ilegale de abuz cu gaze si electricitate.

IV. Situația financiară și de gestionarea întreprinderilor energetice de stat

Companiile energetice de stat (CES) sunt o parte integrantă a pieței energetice din ECE și sunt adesea cruciale pentru dezvoltarea sa. Managementul CES este adesea direct influențat de interferențele politice, care încalcă managementul independent a companiilor energetice și a autorităţilor naționale de reglementare. În special în Bulgaria și Ucraina, dar și pe o scară mai mică în România și Serbia, corupția sistemică și cucerirea CES de către interese economice și politice particulare împiedică liberalizarea pieței și expune companiilor la abuze în gestionarea efectuată în favoarea unor interese private.

De la declararea independenței, politicienii ucraineni nu numai au tolerat, dar şi au încurajat intermediari de gaze corupți, care s-au folosit de poziția sa pentru a obține venituri ilegale în detrimentul statului. Rezultatul este că numai pierderile companiei Naftogaz pentru anul 2014 s-au ridicat la 4.12 miliarde de dolari, sau de cinci ori mai mult decât pierderile sale în 2013. Datoria totală a companiei a ajuns la aproape 7,5 miliarde de dolari la sfârșitul anului 2014, aproximativ o treime din care este de așteptat să fie scadentă în următoarele 12 luni. O parte din explicația pentru deficitele persistente ale Naftogaz este decizia mai multor regulatori în domeniul energiei de a menține prețul gazelor naturale pentru consumatorii casnici și instituțiile publice mai scăzut decât costurile de aprovizionare. Această politică a contribuit la prevenirea tulburări sociale și pentru a menține o parte semnificativă a populației vulnerabile peste pragul sărăciei. Pe de altă parte, business-ul privat a fost în stare de a mitui oficiali din sectorul energetic, pentru a reduce în mod semnificativ plățile pentru consumul său de gaze.

În Bulgaria, situația financiară a CES a continuat să se deterioreze în ultimele 24 de luni, şi unele dintre cele mai mari companii (de exemmplu Compania Națională Electrică /NEC/) este in faliment tehnic de cel puțin un an. Pe de o parte, pretul reglementat a energiei electrice s-a menținut în mod artificial scăzut și sub cel de piață, ceea ce a dus la acumularea de pierderi financiare în NEC. Tarifele reglementate pentru consumatorii casnici sunt de cel puțin 54 % mai mici decât prețurile la care NEC cumpără energie. Pe de altă parte, din cauza managementului defectuos și "capturarea statului" cu privire la proiecte majore de infrastructură energetică, cum ar fi centrala nucleară Belene și hidrocentrala Tsankov Kamak, atât Holdingul bulgar de energie (BEH), cât și filialele sale au fost încărcaţi cu datorii pe termen lung. Performanțele financiare a companiilor energetice de stat pentru perioada 2007-2014 arată că, NEC și operatorul național de sistem electric (ESO) au fost în pierdere cel puțin în ultimii trei ani. Rezultatele

[22] IFC, Ukraine Residential Energy Efficiency Project, www.inogateee.org/sites/default/files/news/Leaflet_EN.pdf

financiare ale ambelor companii sunt de așteptat să fie negative atât în 2015, cât și pe termen mediu. Centralele electrice pe carbune TEC Maritsa East 2 și Minele Maritsa East sunt, de asemenea, într-o situație financiară foarte dificilă. Situațiile financiare anuale ale CES arată agravarea cotei de lichiditate curentă și rapidă, care dezvăluie incapacitatea lor de a-şi plăti datoriile, dacă acestea devin scadente . În plus, situațiile financiare dezvăluie, de asemenea, accesul limitat al întreprinderilor la active lichide, care ar duce la nevoia de finanțare externă suplimentară în cazul în care acestea vor fi obligați să plătească creditorilor săi. În general, deteriorarea rezultatelor financiare ale companiilor, după 2007, a reflectat negativ asupra capacităţii de a-şi acoperi costurile. Rezultatele financiare ale centralei nucleare Kozlodui și, în special a Bulgartransgaz sunt mult mai pozitive. Bulgartransgaz este un campion printre CES bulgare în materie de stabilitate financiară pe termen scurt și lung, pentru căa veniturile sale din tranzitul de gaze au depășit continuu costurile de lucru pe conductele de gaze. În acelaşi timp,CN Kozlodui este cel mai ieftin producator de energie din țară, producând mai mult de o treime de energia pentru consum intern și o parte semnificativă din energia pentru export. Cu toate acestea, oportunitățile lor viitoare sunt adesea subminate de practica BEH de a redistribui profiturile lor între întreprinderile producătoare de pierderi din exploatație. Lipsa de transparență și responsabilitate publică a tranzacțiilor și fluxurilor financiare dintre societățile din cadrul BEH crește riscurile pentru buna gestionare a exploatației, în special din cauza suspiciunilor de influență politică și protejarea anumitor interese private în detrimentul altora.

Spre deosebire de Bulgaria, unde tarifele reglementate la energie au pus furnizorii de stat sub o presiune financiară extraordinară, în Serbia monopolul integrat pe verticală, Elektroprivreda Srbije (EPC) a rămas în mare parte o societate stabilă, aşa cum se vede din indicatorii financiari. Profitul net al companiei a crescut cu 36 %, la 24,7 milioane de dolari în 2014, în ciuda scăderii producției de energie din cauza inundațiilor masive. Guvernul a început şi procesul dificil de restructurare, despărţind unitățile miniere și de generare de energie și a creat întreprinderea EPC Aprovizionare (furnizarea de energie electrică la consumatorii casnici și economici mici) și EPC Distribuție (furnizarea de energie electrică a utilizatorilor industriali en-gros). Principala companie de energie de stat - NAFTA industrija Srbije (NIS), de asemenea, a îmbunătățit semnificativ situația sa financiară, deoarece în 2009 GazpromNeft a achizitionat-o pentru 400 de milioane de euro. De la o întreprindere, care a generat pierderi de aproximativ 50 milioane de dolari pe an, noua conducere a reuşit să o transforme într-o companie cu profit de peste 300 de milioane de dolari în 2013. Cea mai mare parte din această schimbare este rezultatul investițiilor de 750 milioane de dolari pentru modernizarea rafinăriilor din Novi Sad și Pancevo și creșterea producției de petrol. Astfel, GazpromNeft continua să își extindă prezența în regiune, inclusiv Bosnia, Bulgaria și România după modernizarea rafinariilor săi în scopul de a îndeplini standardele de mediu stricte ale UE.

România a rămas cel mai bun performer printre cele patru țări selectate, din punct de vedere al perspectivei financiare a CES-urile sale, dar încă suferă de aceleași deficiențe în gestionarea acestora, ca urmare a corupției și managementului defectuos. Ca și în Serbia și Bulgaria, retenția prelungită a prețurilor reglementate de gaz și energie electrică pentru consumatorii finali sub nivelurilor pieței ar putea submina stabilitatea financiară a companiilor energetice, agravarea securităţii energetice a țării. Cel mai mare furnizor și distribuitor de energie electrică din România, Electrica a adunat în jurul 444 milioane de euro în prima ofertă publică, vânzând o cota de 51% la bursele din Bucuresti si Londra între iunie și iulie 2014, ceea ce a atras investitori individuali și instituționali, incl. Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, care a investit aproximativ 75 de milioane de euro pentru o cota de 8,6 % din Electrica[23]. Indicatorii financiari cheie ale CES românești, arată mai o mai bună lichiditate pe termen scurt si activele circulante (numerar, inventar, creanțe). Cu toate acestea, situația financiară pe termen lung este mai rea decât cea al companiilor similare din regiune. Acest lucru este valabil și pentru Rompetrol, ale cărui datorii curente sunt deja mai

[23] Romania's Electrica starts trading in Bucharest and London, EBRD, 4 July 2014

mari decât activele circulante ale societății. Printre CES române CES Transgaz - operatorul reţelei nationale de transport și tranzit de gaze naturale, cu o cotă de stat de 58,5 % - este cu cele mai bune rezultate financiare și a raportat un profit după impozitare de 72,4 milioane de euro pentru prima jumatate a anului 2015, ceea ce este o creștere de 9 % față de aceeași perioadă a anului precedent[24].

Transgaz a fost în centrul disputei dintre UE și Rusia în ceea ce privește normele de bună guvernare, transparență și responsabilitate a întreprinderilor de stat, pentru că Secretariatul Comunității Energiei a trimis o anchetă oficială companiei pentru nerespectarea cerinţelor de transparență prevăzute în al treilea pachet energetic și, mai special publicarea datelor privind tranzitul de gaze rusești la punctele de intrare și ieșire cu Ucraina și Bulgaria prin conducta Trans-Balkan. Recunoscând neconformarea cerinţelor, Transgaz a subliniat faptul că contractul său pe termen lung cu Gazprom îl obligă să nu dezvăluie astfel de date și împiedică alinierea politicilor sale de transparență, în conformitate cu cerințele europene. Transgaz și-a exprimat opinia că orice încălcare a relațiilor comerciale cu Gazprom ar putea fi motivul pentru Gazprom de a intenta un proces pentru despăgubiri sau să amenințe securitatea energetică a regiunii [25] . Acest caz cu Gazprom dezvăluie unul dintre punctele slabe cele mai durabile în gestionarea CES nu numai în România, ci și în Europa Centrală și de Est, în special acolo unde țările sunt puternic dependente de importurile de energie din Rusia. Rusia continuă să utiliozeze cu succes poziția sa dominantă pe piețele regionale pentru a influența deciziile în companiile energetice de stat prin prevenirea transparenței și previne inițiativele naționale și regionale de diversificare energetică.

Revizuirea practicilor de gestionare a CES în regiunea ECE dezvăluie prezența administrării defectuoase, ceea ce este de multe ori un produs a practicilor pe scara larga de a "captura statul", care favorizează interesele părților terțe în contextul național și regional. Disponibilitatea și accesul publicului la informații de bază și date cu privire la situația financiară și gestionarea a CES în cele patru țări selectate, creează o bază bună pentru o analiză suplimentară a punctelor slabe ale acestor companii și oferă oportunități de a oferi recomandări suplimentare cu privire la modul cum să fie îmbunătățită gestionarea sectoarelor energetice din regiune.

Recomandări pentru acțiuni politice:

Îmbunătățirea managementului sectoarelor energetice din Europa Centrală și de Est, inclusiv funcționarea și gestionarea întreprinderilor energetice de stat /CES/ necesită următoarele acțiuni:

- Reducerea implicării directe a conducerii politice în gestionarea operațională a companiilor energetice și în schimb concentrare pe dezvoltarea politicilor în următoarele domenii:
  - Îmbunătățirea planificării strategice pe termen lung cu instrumente financiare de sprijin pentru a reduce luarea deciziilor "bucată cu bucată" pentru a asigura implementarea neselectivă și consecventă a reformelor în sectorul energetic.
  - Confruntarea cu "captura statului" și îmbunătățirea transparenței și responsabilităţii în sectorul energetic prin furnizarea de date publice și extinderea mecanismelor de dezvăluire a informaţiilor referitoare la companiile de stat energetice, autoritățile de reglementare, instituțiile de control și organismele care iau decizii politice.
  - Întărirea capacității administrative și financiare a organelor controlului de stat și autorităților de reglementare, în special în

[24] Romania: Transgaz profit up 9 % year-on-year, 14.08.2015, http://www.energyworldmag.com/14/08/2015/romania-transgaz-profit-up-9-year-on-year/

[25] European officials quiz Romania's Transgaz over non-compliance, ICIS, 9.04.2015, http://www.icis.com/resources/news/2015/04/09/9874102/european-officials-quiz-romania-s-transgaz-over-non-compliance/

cazul în care există piețe naționale de monopol sau oligopol.

- Introducerea de standarde obligatorii de guvernanță corporativă a companiilor energetice de stat, urmând cele mai bune principii internaționale, cum ar fi "Orientările OCDE privind guvernanța corporativă a întreprinderilor de stat." Standardele trebuie să asigure evidenţiere și divulgare de date și informații cu privire la:
  - Rezultate financiare prin aplicarea unor practici existente și a metodelor utilizate de companiile cotate la bursă;
  - Indicatorii financiari pentru monitorizarea și evaluarea succesului de management operațional;
  - Raportarea consecventă și care să permită compararea în timp, a programelor și politicilor, inclusiv cu privire la indicatorii cheie pentru monitorizarea implementării acestora, precum și cu privire la evaluarea preliminară, intermediară și ulterioară.
- Enlarging Extinderea existente și introducerea unor noi programe pe termen lung, pentru îmbunătățirea eficienței energetice în sectorul rezidențial și public, precum și reducerea intensității energetice a economiilor Bulgariei, Serbiei, României și Ucrainei, inclusiv prin dezvoltarea de instrumente financiare inovatoare de parteneriat public-privat (inclusiv cu participarea instituțiilor financiare internaționale pentru implementarea a celor mai bune practici în ceea ce privește monitorizarea și evaluarea impactului - de exemplu BERD, BEI, Banca Mondială, FMI, IFC, etc.)
- Modificări ale politicilor energetice naționale, pentru a rezilia construiri de noi facilități de producție ca un scop în sine și implementarea obiectivelor UE pentru anul 2020 . Este necesar ca această schimbare să fie direcţionată către asigurarea stabilității și securității aprovizionării cu energie, inclusiv prin diversificarea surselor și rutelor de aprovizionare și reducerea sărăciei energetice, ca fiind unul dintre cele mai mari riscuri la adresa securității energetice în Europa Centrală și de Est.
- Introducerea procedurilor de luare a deciziilor cu privire la defibirea priorităţilor și selectarea proiectelor mari de investiții, pe baza unor criterii clare și transparente și susținute de analize bazate pe fapte, în conformitate cu prioritățile regionale ale UE și ECE.
- Consolidarea capacității instituționale a autorităților de reglementare a sectoarelor energetice naționale, independența lor de interesele politice și economice private, precum şi creșterea transparenței procesului decizional și a responsabilității parlamentelor naționale și publicului larg.
- Accelerarea liberalizării piețelor energetice naționale en-gros şi cu amânuntul în scopul îmbunătățirii stabilităţii pe termen lung financiare a companiilor energetice de stat, precum și punerea în aplicare a celui de al Treilea pachet de liberalizare a UE. Adaptarea reformelor de liberalizare a pieței de energie prin sincronizarea politicilor economice și sociale ale guvernului pentru a atenua consecințele sociale negative, cum ar fi creșterea sărăciei energetioce și a prețurilor șocante asupra grupurilor vulnerabile.
- Consolidarea coordonării și cooperarea regională în dezvoltarea și implementarea a politicii energetice în regiunea ECE prin extinderea domeniului de aplicare al Grupului la nivel înalt privind gazele naturale din Europa Centrală și de Est la problemele legate de infrastructura de transport electric și piețele energetice regionale.
- Reducerea obstacolelor administrative, de reglementare și politice la nivel național, pentru a accelera acele proiecte de infrastructură energetică, care pot avea un efect regional și european, cum ar fi interconectarea reţelelor de gaze naturale a Bulgariei, României și Greciei, ca parte a Coridorului sudic de gaze, și crearea unei burse regionale de energie (cum ar fi bursa Sud-Est Europeană de Energie).